

Kunnskapsdepartementet

Høringsnotat – forskrift om utdanningsstøtte

November 2019

Innhold

1. Høringsnotatets hovedinnhold.....	3
2. Bakgrunn.....	3
3. Hovedtrekk i utdanningsstøtteordningen	4
4. En mer fleksibel utdanningsstøtteordning	5
5. Bedre samsvar mellom elevenes utgifter til individuelt utstyr og utstyrsstipendet.....	9
6. Rett til foreldrestipend i overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet.....	11
7. Forenklinger av regelverket.....	13
7.1 Avvikle vilkår om særskilte opptakskrav for utdanning i utlandet.....	13
7.2 Avvikle særregler om tap av rettigheter til stipend og lån ved fravær og permisjon	14
7.3 Avvikle motregning som hovedregel ved uberettiget lån og stipend	15
8. Regeltekniske forslag.....	16
9. Økonomiske og administrative konsekvenser.....	20
10. Forslag til forskriftsendringer	20

1. Høringsnotatets hovedinnhold

I dette høringsnotatet foreslår Kunnskapsdepartementet en ny forskrift om utdanningsstøtte. Forskriften viderefører vilkårene i gjeldende forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2019-2020, men med forslag til følgende endringer:

- avvikle minimumskrav om at deltidsutdanning må være minst 50 prosent studiebelastning
- endre beregningsmåten for lån og stipend ved deltidsutdanning
- heve aldersgrensen for når lån kan bli redusert fra 45 til 50 år og for når lån må være betalt tilbake fra 65 til 70 år
- innføre mulighet for tilleggs lån for søkere som er 30 år eller eldre og for søkere med forsørgeransvar for barn under 16 år og selv er over 18 år
- utvide antall satser for utstyrsstipend og øke stipendet for de dyrere yrkesfaglige utdanningsprogrammene
- innføre rett til foreldrestipend for søkere som er i overgangsfasen mellom avsluttet utdanning og yrkesaktivitet
- avvikle krav om at søkeren må oppfylle særskilte opptakskrav i Norge for utdanninger i utlandet
- avvikle tap av rett til lån og stipend ved fravær og studiepermisjon
- avvikle prinsipp om motregning ved uberettiget lån og stipend

Departementet foreslår også å modernisere måten vilkårene for å få lån og stipend til utdanning reguleres på. Enklere struktur og enklere språk skal føre til at reglene blir enklere å orientere seg i for elever og studenter. Forskriften som foreslås her har derfor omfattende regeltekniske endringer sammenliknet med gjeldende forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for undervisningsåret 2019-2020.

Ny forskrift skal tre i kraft 15. april 2020. Satser og beløpsgrenser vil gjelde i studieåret 2020-21, som er perioden 16. august 2020 til 15. august 2021.

2. Bakgrunn

Regjeringen satte i gang arbeidet med en kompetansereform i 2018. Tiltak i reformen skal bidra til at utdanningssystemet blir bedre tilpasset et arbeidsliv i omstilling, der folk skifter arbeid hyppigere enn før og dermed må lære hele livet. For å gi den enkelte bedre muligheter til å investere i kompetanseutvikling mens han eller hun er i arbeid, vil departementet gjøre det enklere å få tilgang til finansiering av livsopphold under videreutdanning. Dette er i tråd med anbefalingene fra to ekspertutvalg i henholdsvis *NOU 2019: 12 Lærkraftig utvikling* og *NOU 2018: 13 Voksne i grunnskole- og videregående opplæring*.

Enklere tilgang til finansiering for flere krever strukturendringer i Lånekassens støtteordninger. Ordningene er først og fremst rettet mot unge heltidsstudenter som studerer for første gang. Sysselsatte som trenger mer opplæring og andre grupper som tar deltidsutdanning, har behov for mer fleksible ordninger enn det som finnes i dag. Som ledd i arbeidet med enklere tilgang til finansiering, blir nettbasert og klasseromsbasert videregående opplæring for voksne fra og med høsten 2019 behandlet likt når det gjelder retten til lån og stipend. Samtidig blir retten til lån og stipend utvidet til å gjelde lastebilsjåførutdanning. I budsjettet for 2020 foreslår departementet flere justeringer av utdanningsstøtteordningen som skal gjøre den mer fleksibel og dermed bedre tilpasset læring hele livet.

Regjeringen satser på å styrke rekrutteringen til yrkesfagene. Departementet foreslår derfor bedre samsvar mellom utstyrsstipendet og utgifter til nødvendig utstyr for de dyrere yrkesfaglige utdanningsprogrammene. Ustyrsstipendet skal også tilpasses ny tilbudsstruktur i videregående opplæring som trer i kraft fra skoleåret 2020-2021.

Regjeringen vil styrke økonomien til familier med lav inntekt og legge bedre til rette for at flere kan få barn tidligere. Utdanningsstøtteordningen har tilpasninger som skal gjøre det mulig å kombinere studier med det å ha barn, som eksempelvis fullstipendiering ved fødsel. Men noen få personer som får barn i overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet, har ikke rett til lån og stipend. De har som regel heller ikke rett til foreldrepenger, slik at når barnet blir født kan engangsstøtten være eneste inntekt. Departementet foreslår at personer i overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet får rett til foreldrestipend.

Regjeringen er opptatt av å forenkle, forbedre og avbyråkratisere offentlig sektor. For å forenkle utdanningsstøtteordningen foreslår departementet å avvikle noen begrensninger i retten til lån og stipend som bidrar til å gjøre ordningen unødigg komplisert. Departementet mener også at gjeldende forskrift om tildeling av utdanningsstøtte over tid er blitt vanskelig å orientere seg i og unødigg komplisert å lese. Det skal være mulig for elever og studenter å orientere seg om rettighetene sine. Dette er en forskrift som gjelder mange, og dermed er det viktig at forskriften både er oversiktlig og skrevet i et klart og forståelig språk. Departementet har derfor fått bistand fra Direktoratet for forvaltning og IKT og prosjektet Klart lovspråk til å fornye forskriften.

3. Hovedtrekk i utdanningsstøtteordningen

Formålet med utdanningsstøtteordningen er å

- gi like muligheter til utdanning uavhengig av geografiske forhold, alder, kjønn, funksjonsdyktighet, økonomiske og sosiale forhold
- sikre samfunnet og arbeidslivet tilgang på kompetanse
- bidra til at utdanningen skjer under tilfredsstillende arbeidsforhold, slik at studiearbeidet kan bli effektivt.

Utdanningsstøtteordningen er todelt, etter hva slags utdanning eleven eller studenten tar. Den ene delen gjelder for videregående opplæring og for alle elever og lærlinger med ungdomsrett etter opplæringsloven § 3-1. Retten til støtte etter denne delen av ordningen er knyttet til opplæringslovens regler om ungdomsrett. De som har rett til lån og stipend etter denne ordningen får i hovedsak stipend. Grunnstipendet er behovsprøvd mot forsørgerinntekt, mens utstyrsstipendet ikke er behovsprøvd. Bostipend og stipend til reiser blir gitt til elever som må flytte hjemmefra for å gå på skole.

Den andre delen gjelder for all annen utdanning, og er basert på lån. Søkeren har normalt rett til lån og stipend til kombinasjoner av utdanninger i maksimalt åtte år. Det er mulig å få støtte i ett år til forsinkelse innenfor maksimalrammen på åtte år. Basisstøtten utbetales som lån, men inntil 40 prosent kan gjøres om til utdanningsstipend. Andelen stipend avhenger av studieprogresjonen. For høyere utdanning avhenger stipendandelen også av om studenten tar en grad.

Innenfor disse to hoveddelene finnes egne stipend og lån til skolepenger og reise for studenter eller elever som tar hele eller deler av utdanningen i utlandet, og ordninger for omgjøring av lån til stipend ved sykdom og fødsel og for dem som har status som flyktninger og tar grunnskoleopplæring eller

videregående opplæring. Videre har søkere med barn eller nedsatt funksjonsevne rett til særskilte stipend.

4. En mer fleksibel utdanningsstøtteordning

4.1 Oppheve krav om at deltidsutdanning må være minst 50 prosent av fulltidsutdanning

Gjeldende rett

En søker som tar utdanning i Norge på deltid må i dag planlegge å ta minst 50 prosent av fulltidsutdanning for å ha rett til lån og stipend. I dagens regelverk kalles dette 50 prosent studiebelastning. Det betyr at progresjonen må være minst 15 studiepoeng eller tilsvarende per semester. Det stilles derimot ingen minstekrav til omfanget av videregående opplæring som søkeren tar med ungdomsrett etter opplæringsloven. Retten til lån og stipend gjelder så lenge søkeren tar videregående opplæring med ungdomsrett. Utdanning i utlandet må være på fulltid uansett utdanningsnivå.

Departementets vurderinger og forslag

Regjeringen ønsker å stimulere flere til å ta ansvar for egen læring gjennom hele livet, slik at det blir mer vanlig med påfyll av kompetanse når det trengs. Det krever bedre tilgang til finansiering av livsopphold under utdanning enn i dag. Sammenliknet med andre nordiske land har Norge et begrenset tilbud om utdanningsfinansiering til voksne som ønsker å ta mer utdanning eller en ny utdanning. Kravet om at deltidsutdanning må være minst 50 prosent betyr at Norge ikke har offentlig utdanningsfinansiering til søkere som ønsker å kombinere utdanning med tilnærmet full jobb. For en gjennomsnittlig lønnsinntaker vil det koste over 100 000 kroner per år å gå ned i 80 prosent stilling for å ta deltidsutdanning. Et slikt inntektstap gjør det vanskeligere å betale alle de vanlige regningene under studiene og samtidig finansiere eventuelle studieavgifter. Det vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt å gi individer muligheten til å ta mange typer utdanning som arbeidsgiver ikke dekker, for eksempel utdanning som ikke er direkte relevant for den nåværende jobben, men som gir grunnlag for jobbskifte.

Departementet ønsker å avvikle kravet om at deltidsutdanning må være minst 50 prosent, slik at utdanning gir rett til lån og stipend uavhengig av hvor lite søkeren ønsker å studere. Dette er en prinsipiell endring av hva Lånekassen brukes til, og vil føre til at Lånekassen får en mer mangfoldig kundegruppe. Lånekassen antar at dette kan føre til at ca. 5300 flere kan bruke Lånekassen, hvorav ca. 2800 vil være studenter i universitets- og høyskoleutdanning, ca. 500 i fagskole og ca. 1 900 i videregående opplæring. Reglene for utdanning i utlandet påvirkes ikke av forslaget.

Fordi inntektsgrensene for behovsprøvingen ikke endres samtidig, vil søkere som kombinerer utdanning med jobb som regel ha for høy inntekt til å få stipend.

Departementets forslag

Departementet foreslår å oppheve vilkår om minst 50 prosent studiebelastning for deltidsutdanning i § 7-2 første ledd.

4.2 Ny beregningsmåte for lån og stipend ved deltidsutdanning

Gjeldende rett

Ved deltidsutdanning beregnes lån og stipend i tre trinn avhengig av den prosentandelen av fulltidsutdanning som søkeren tar. Nedre grense for å ha rett til lån og stipend er 50 prosent av fulltidsutdanning. Prosentandeler fra 50 til og med 66 prosent gir rett til 50 prosent av beløpet for

fulltid, prosentandeler fra 67 og til og med 74 gir rett til 67 prosent av beløpet for fulltid, og prosentandeler fra 75 og til og med 99 gir rett til 75 prosent av beløpet for fulltid.

Departementets vurderinger og forslag

Et satsingsområde i Kompetansereformen er å legge bedre til rette for at sysselsatte skal kunne kombinere jobb og utdanning på deltid. Det trinnbaserte systemet for beregning av lån og stipend til deltidsutdanning har etter departementets vurdering betydelige ulemper. For det første vil personer som tar utdanning på deltid i mange tilfeller bli tildelt mindre lån og stipend enn det de ville ha fått etter en beregningsmetode som tar utgangspunkt i søkerens reelle deltidsprosent. Det kan oppleves som urimelig og hindre noen i å ta utdanning. For det andre kan det trinnbaserte systemet gi insentiver til at noen velger enten høyere eller lavere deltidsprosent enn de har kapasitet til. Dette har Livsoppholdsutvalget påpekt som en svakhet ved utdanningsstøtteordningen i *NOU 2018: 13 Voksne i grunnskole- og videregående opplæring*.

Departementet foreslår derfor å erstatte det trinnbaserte systemet med en beregningsmåte med samsvar mellom prosentandelen av fulltidsutdanning og prosentandelen av beløpet for fulltidsutdanning. For eksempel vil da en person som tar 60 prosent av fulltidsutdanning, ha rett til 60 prosent av beløpet en heltidsstudent får.

Departementets forslag

Departementet foreslår å oppheve vilkår om at låne- og stipendbeløpet ved deltidsutdanning blir regnet ut til halvparten, to tredjedeler eller tre fjerdedeler av beløpet til fulltidsutdanning i § 7-3 første og andre ledd. Se forslag til ny § 75 første ledd.

4.3 Heve aldersgrensene for når lånet skal være tilbakebetalt og når lån kan bli redusert

Gjeldende rett

Utdanningslånet skal være betalt tilbake innen søkeren fyller 65 år. På grunn av dette kan søkere som blir over 45 år innen utdanningen er fullført, få redusert utbetaling av lån. Det er satt et gjeldstak på 500 000 kroner ved 45 år. Gjeldstaket reduseres med 25 000 kroner for hvert år utover fylte 45 år, slik at maksimal gjeld for en som blir 55 år ved avsluttet utdanning vil være på 250 000 kroner. Dette innebærer at en 55-åring med 100 000 kroner i studiegjeld fra før, og som søker lån og stipend til en toårig fulltidsutdanning maksimalt vil kunne låne 75 000 kroner per år $([250\,000 - 100\,000]/2 = 75\,000)$. Den delen av basisstøtten som kan gjøres om til utdanningsstipend inkluderes i lånet. I tillegg har søkeren rett til eventuelle stipend.

Departementets vurderinger og forslag

Aldersgrensen for når lånet skal være betalt tilbake har ligget fast i mange år. Over tid har levealderen økt, og pensjonsreglene i folketrygden har som følge av dette blitt endret slik at det lønner seg å stå lengre i arbeid. Økt levealder kombinert med økt omstillingstakt i arbeidslivet som gjør at folk trenger å oppdatere kompetansen sin gjennom livet, gjør at departementet mener at aldersgrensen på 65 år for når lånet skal være tilbakebetalt er blitt for lav. Aldersgrensen må følge samfunnsutviklingen, slik at utdanningsstøtteordningen kan oppfylle målet om å skaffe samfunnet og arbeidslivet nødvendig kompetanse.

Formålet med utdanningslånet er at låntakeren skal kunne komme i arbeid etter endt utdanning. Den enkelte bør ikke pådra seg gjeld som ikke kan betales tilbake når låntakeren nærmer seg pensjonsalder. Dette hensynet tilsier at det fortsatt både bør være aldersgrenser både for når lånet skal være betalt tilbake og et tak for maksimal gjeld som er tilpasset forutsetningene for å betale

tilbake. Aldersgrensene trenger imidlertid å justeres opp, og departementet foreslår å heve begge grensene med fem år. Aldersgrensen for når lånet skal være betalt tilbake blir dermed 70 år, og aldersgrensen for når lånet kan bli redusert blir 50 år. Forslaget vil gi alle over 45 år tilgang til mer lån enn i dag. Søkere mellom 45 og 50 år vil ikke få redusert lånebeløpet.

Departementets forslag

Departementet foreslår å heve aldersgrensene for når lånet skal være tilbakebetalt til 70 år og når lån kan bli redusert til 50 år gjennom endringer i § 3-3 andre og tredje ledd. Se forslag til ny § 17 andre ledd.

4.4 Tillegglån til søkere som er 30 år eller eldre og søkere som er 18 år eller eldre med barn under 16 år

Gjeldende rett

Alle søkere får samme beløp til livsopphold uavhengig av hvilken utdanning de tar. Det finnes likevel to unntak: Søkere med nedsatt funksjonsevne som ikke har mulighet til å arbeide ved siden av utdanningen kan få et månedlig stipend i tillegg til basisstøtten. Det samme gjelder i sommerferien. Studenter i spesielt tilrettelagte mastergradsutdanninger i økonomi- og ingeniørfag i Frankrike og Tyskland har rett til et stipend i tillegg til basisstøtten. Stipendet skal virke rekrutterende til utdanningene.

Departementets vurderinger og forslag

Utdanningsstøttesystemet er bygget opp rundt den unge heltidsstudenten i høyere utdanning, noe som også vises i størrelsen på støttebeløpet. Regjeringen trapper opp det maksimale årsbeløpet for heltidsstudenter i lengre utdanninger i universitets- og høyskoleutdanning og fagskole gjennom utvidelsen av støtteperioden til 11 måneder.

Voksne sysselsatte har som regel flere økonomiske forpliktelser enn unge studenter. Maksimalt årsbeløp for heltidsstudenter i høyere utdanning og fagskole er rundt en fjerdedel av heltidsansattes årsinntekt, ifølge Markussenutvalget i *NOU 2019: 12 Lærekraftig utvikling*. Utvalget trekker frem at frykten for å gå vesentlig ned i inntekt er en viktig barriere for å velge mer utdanning senere i livet, og anbefaler derfor at inntektssikringen for videreutdanning blir høyere enn den er i dag.

Livsoppholdsutvalget i *NOU 2018: 13 Grunnskole- og videregående opplæring for voksne* har samme problembeskrivelse og anbefaling. Voksne som skal fullføre videregående opplæring har også behov for at inntektsnivået ikke går for mye ned ved å kombinere jobb og utdanning.

Utdanningsstøtteordningen skal bidra til gode oppvekstvilkår for barn og unge som vokser opp i familier hvor en eller begge foreldrene tar utdanning. Alle barn skal ha muligheter til utvikling og deltakelse uavhengig av familieinntekten. I Granavolden-plattformen prioriterer derfor regjeringen å forbedre støtteordningene for studenter med barn.

For å øke tilgangen til å lære hele livet foreslår departementet å tilby et lån i tillegg til basisstøtten for personer som er 30 år eller eldre i universitets- og høyskoleutdanning, fagskoleutdanning og videregående opplæring. Samme tilgang til lån foreslås for personer som er 18 år eller eldre som tar annen opplæring enn grunnskole, og som har barn under 16 år. Lånet kan ikke gjøres om til utdanningsstipend.

Avgrensningene av alder, utdanning og livssituasjon skal målrette lånet mot påfyll av kompetanse gjennom livet, men vil ikke være helt treffsikre. Også i aldersgruppen under 30 år vil noen sysselsatte ha behov for kompetansepåfyll. Det er imidlertid ikke mulig med de data som finnes nå å avgrense entydig hva som er førstegangsutdanning og hva som ikke er det, slik at alternativer til en

aldersgrense vil være for komplisert og for kostbart å forvalte. Personer som forsørger barn er uansett en gruppe med flere økonomiske forpliktelser enn andre, og departementet mener derfor at denne gruppen bør få tilgang til økt beløp uavhengig av alder. For å begrense gjeldsnivået mener departementet at det bør settes en beløpsgrense for hvor mye tilleggs lån en søker kan ta opp. Det bør også være slik at personer i grunnskoleopplæring ikke får tilgang til lånet, slik Livsoppholdsutvalget anbefaler. Årsaken er at lån blir kostbart for den enkelte når lønnsgevinsten av mer grunnskoleopplæring er lav og usikker.

Både Markussenutvalget og Livsoppholdsutvalget advarer mot å bruke penger på stipend til voksne uten å prøve ut på forhånd om økt stipend faktisk vil resultere i økt rekruttering til utdanning. Stipend er kostbart, og risikoen ved å satse på stipend er at staten overtar utgifter til utdanning som ville blitt gjennomført uavhengig av stipendet. Begge utvalgene anbefaler derfor å satse på lån for å øke nivået på støtten. Lånet vil gi et høyere beløp til livsopphold, men bidrar ikke ifølge Markussenutvalget til at utdanningen blir mer lønnsom for den enkelte. Departementet forventer derfor at lånemuligheten vil bli brukt av voksne som tar videreutdanning ved universiteter, høyskoler eller fagskoler og voksne som mangler noen få fag for å fullføre videregående opplæring.

Departementet foreslår at søkere som er 30 år eller eldre ved universiteter og høyskoler og fagskole, får mulighet til å låne opptil 100 000 kroner per år i tillegg til de andre ytelsene i Lånekassen. Som 30 år eller eldre regnes søkere som er født i 1990 eller tidligere. Maksimal låneramme for tilleggs lånet vil være 200 000 kroner, uavhengig av hvor mange år søkeren ønsker å fordele låneopptaket over. Søkere i videregående opplæring får mulighet til å låne opptil 50 000 kroner per år utover de andre ytelsene. Maksimal låneramme for tilleggs lånet i videregående opplæring vil være 100 000 kroner, uavhengig av hvor mange år søkeren ønsker å fordele låneopptaket over.

Søkere som forsørger barn under 16 år og som selv er 18 år eller eldre, får også mulighet til å låne opptil 50 000 kroner per år, med 100 000 kroner i maksimal låneramme. Lånet gjelder ikke grunnskoleopplæring. Som barn under 16 år regnes barn som er født i 2005 eller senere. På samme måte som for forsørgerstipendet må søkeren bo sammen med barnet minst 40 prosent av tiden for å ha rett til lånet. Søkeren kan ta opp lånet fra og med måneden etter han eller hun fyller 18 år.

Tabellen nedenfor viser hvilke maksimale beløpsgrenser som foreslås for hvilke grupper av søkere, i hvilke utdanninger:

	Har barn	Har ikke barn
30 år eller eldre	<u>Universitets- og høyskoleutdanning + fagskole</u> : 100 000 kroner (årsramme), 200 000 kroner (totalramme) <u>Andre utdanninger bortsett fra grunnskole</u> : 50 000 kroner (årsramme), 100 000 kroner (totalramme)	<u>Universitets- og høyskoleutdanning + fagskole</u> : 100 000 kroner (årsramme), 200 000 kroner (totalramme) <u>Videregående opplæring</u> : 50 000 kroner (årsramme), 100 000 kroner (totalramme)
18-29 år	<u>Universitets- og høyskoleutdanning og fagskoleutdanning</u> : 50 000 kroner (årsramme), 200 000 kroner (totalramme)	Ikke rett til tilleggs lån

	<u>Andre utdanninger bortsett fra grunnskole:</u> 50 000 kroner (årsramme), 100 000 kroner (totalramme)	
--	---	--

Innenfor de maksimale lånerammene velger søkeren selv hvor mye lån han eller hun vil ta opp. Hvis søkeren både har barn og er 30 år eller eldre, har han eller hun ikke rett til dobbelt lån, men enten 50 000 kroner eller 100 000 kroner per år, avhengig av utdanning.

Lånebeløpene gjelder fulltidsutdanning og avkortes i henhold til prosentandelen deltidsutdanning på samme måte som annet lån og stipend fra Lånekassen. Søkere som tar 30 prosent av fulltidsutdanning får dermed 30 prosent av maksimalt beløp.

Tilleggslånet vil skille seg fra andre lån i Lånekassen ved at det ikke kan gjøres om til foreldrestipend eller flyktningstipend. Søkere som blir syke over lengre tid mens de tar utdanning og har rett til sykestipend, kan likevel få lånet gjort om til sykestipend. Som andre ytelser til livsopphold i Lånekassen vil lånet utbetales månedlig.

Departementets forslag

Departementet foreslår å innføre mulighet til tilleggs lån utover basisstøtten for søkere som er 30 år eller eldre i universitets- og høyskoleutdanning, fagskoleutdanning og videregående opplæring. Det samme gjelder for søkere som forsørger barn under 16 år som de bor sammen med minst 40 prosent av tiden, selv er 18 år eller eldre og ikke tar grunnskoleopplæring. Lånet kan ikke gjøres om til stipend, bortsett fra til sykestipend. Departementet foreslår endring i § 11-2, § 39-4, § 41-1 andre ledd og å legge til noen nye paragrafer. Se forslag til § 45 andre ledd, § 36 andre ledd, § 61 andre ledd, § 68, § 95 og § 96.

5. Bedre samsvar mellom elevenes utgifter til individuelt utstyr og utstyrsstipendet

Gjeldende rett

Utskyrsstipend er en rettighet for alle elever i videregående opplæring med ungdomsrett. Stipendet har tre ulike satser, avhengig av utdanningsprogrammet eleven er tatt opp i. Enkelte programområder er innplassert i en annen sats enn øvrige programområder i de respektive utdanningsprogrammene. Inndeling i utdanningsprogram og programområder speiler dagens tilbudsstruktur i videregående opplæring.

Satsene for utstyrsstipend i 2019-20 er på henholdsvis 1051 kroner, 2 326 kroner og 3887 kroner for hele skoleåret. Lærlinger, lærekandidater, praksisbrevkandidater og kandidater for fagbrev på jobb har ikke rett til stipendet.

Opplæringsloven gir elever, lærlinger og lærekandidater rett til videregående opplæring. Utgangspunktet er at opplæringen er gratis, jf. opplæringsloven § 3-1 niende ledd, første punktum. Et unntak fra gratisprinsippet følger av § 3-1 niende ledd, fjerde punktum: «Fylkeskommunen kan pålegge elevane, lærlingane, praksisbrevkandidatane og lærekandidatane å halde seg med anna individuelt utstyr som opplæringa til vanleg gjer det nødvendig å ha.» Det er utstyret fylkeskommunene kan pålegge elevene å kjøpe, som utstyrsstipendet skal bidra til å dekke. Målet har vært at det skal være rimelig samsvar mellom elevenes reelle utgifter og utstyrsstipendet de mottar.

Departementets vurderinger og forslag

Utstyrsstipendet blir kritisert for å være for lavt og for lite treffsikkert, særlig når det gjelder enkelte yrkesfaglige utdanningsprogrammer. I Granavolden-plattformen står det at regjeringen vil øke utstyrsstipendet for de dyrere yrkesfaglige studieretningene. På oppdrag fra Utdanningsdirektoratet har Rambøll i rapporten *Kartlegging av elevers individuelle utgifter til utstyr* av mars 2019 etablert et oppdatert kunnskapsgrunnlag for utgiftene til individuelt utstyr. Kartleggingen viser at det er betydelige forskjeller i utgifter til individuelt utstyr, noe også tidligere kartlegginger har vist. Variasjonene gjelder både mellom ulike utdanningsprogrammer, men også mellom ulike programområder innad i utdanningsprogrammene. Det er også relativt store forskjeller mellom utgifter for elever som har samme utdanningsprogram og programområde, avhengig av elevens skole. Median brukes i Rambøll-rapporten som uttrykk for et representativt utgiftsnivå. Fordelt på utdanningsprogram viser kartleggingen at median-verdiene varierer mellom 1532 kroner (Medier og kommunikasjon) og 10 865 kroner (Idrettsfag).

Variasjonen i utgiftene til utstyr innebærer at en modell med noen få satser ikke vil dekke de reelle utgiftene til utstyr for alle elever. En ordning med svært mange satser vil bli dyr og vanskelig å forvalte. For å øke treffsikkerheten til ordningen foreslår departementet at stipendordningen skal ha fire satser mot dagens tre. Treffsikkerheten kan også økes ved å differensiere mer etter programområder enn det som er tilfelle i dagens ordning. Som følge av at tilbudsstrukturen i videregående opplæring blir ny fra og med høsten 2020, må fordelingen av utdanningsprogrammer i stipendordningen uansett gjøres på nytt.

Departementet foreslår følgende fordeling av utdanningsprogrammer og programområder i en ny struktur med fire ulike satser, der de dyreste yrkesfaglige utdanningsprogrammene og programområdene er plassert på sats 4. Noen navn på utdanningsprogrammer og programområder er foreløpige i november 2019 når forskriften sendes på høring, og kan bli endret.

Utdanningsprogram / programområde	
Sats 1 1 071 kr	Musikk, dans og drama, unntatt programområde dans Salg, service og reiseliv IKT og medieproduksjon Medier og kommunikasjon Studiespesialisering/ Påbygging til generell studiekompetanse Teknikk og industriell produksjon, programområde kjemiprosess- og laboratoriefag
Sats 2 1 611 kr	Helse- og oppvekstfag Naturbruk, programområdene landbruk og studieforberedende for Vg3 Kunst, design og arkitektur
Sats 3 2 597 kr	Studiespesialisering m toppidrett Elektrofag Frisør, blomster og interiørdesign, unntatt programområde frisør Teknikk og industriell produksjon, unntatt programområde kjemiprosess- og laboratoriefag
Sats 4 4 412 kr	Restaurant- og matfag Musikk, dans og drama, programområde dans Design og tradisjonshåndverk Bygg- og anleggsteknikk Frisør, blomster og interiørdesign, programområde frisør Naturbruk, unntatt programområdene landbruk og studieforberedende for Vg3 Idrettsfag

Den nye tilbudsstrukturen fases gradvis inn, slik at Vg2 og Vg3 i skoleåret 2020-2021 følger gammel tilbudsstruktur, men alle har rett til utstyrsstipend etter nye satser. De fleste programområdene på Vg2 og Vg3 gjenfinnes enkelt i ny tilbudsstruktur, men noen programområder flyttes til et annet utdanningsprogram enn før. Disse programområdene får utstyrsstipendsatsen for det nye utdanningsprogrammet allerede fra 2020-2021. Det gjelder følgende programområder

- *aktivitør* flyttes til *helse og oppvekstfag* og får satsen for dette utdanningsprogrammet
- *medieproduksjon, mediedesign og IKT-servicefag* flyttes til *IT og medieproduksjon* og får satsen for dette utdanningsprogrammet
- *Anleggsgartner- og idrettsanleggsfag* flyttes til *bygg- og anleggsteknikk* og får satsen for dette utdanningsprogrammet
- *Transport og logistikk* flyttes til *teknikk og industriell produksjon* og får satsen for dette utdanningsprogrammet.

Forslaget endrer ikke forholdet til gratisprinsippet i opplæringsloven.

Departementets forslag

Departementet foreslår å endre utstyrsstipendet i § 16-1 slik at ordningen får fire satser og en fordeling av utdanningsprogrammer og programområder som er i tråd med ny tilbudsstruktur i videregående opplæring fra høsten 2020. Elever i gammel tilbudsstruktur får stipend som om de var i ny tilbudsstruktur. Dette gir et bedre samsvar mellom elevenes utgifter til individuelt utstyr og stipendsatsen. Se forslag til § 50.

6. Rett til foreldrestipend i overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet

Gjeldende rett

Foreldrestipendet innebærer at alt lån og stipend søkeren på vanlig måte har rett til etter regelverket gis som et eget stipend i inntil 49 uker. De første 9 ukene er forbeholdt mor til barnet, men ellers kan ukene fordeles mellom mor og far etter ønske. En typisk foreldrestipendmottaker med ett barn vil få summen av basisstøtten og forsørgerstipendet som foreldrestipend, dvs. 12 737 kroner per måned i 2019-2020.

De fleste som får barn under utdanningen bruker lengre tid på utdanningen enn de ellers ville ha gjort. Formålet med foreldrestipendet er at det å få barn under utdanningen ikke skal føre til større gjeld ved fullført utdanning. For å ha rett til foreldrestipend må man både ha hatt rett til lån og stipend i de siste fire månedene før fødselen (opptjeningsstid), og ha rett til støtte i hele foreldrestipendperioden gjennom å være tatt opp som student eller elev. Permisjon fra studiene på grunn av fødsel sidestilles med opptak som student eller elev. Retten til stipendet opphører når man ikke lenger har opptak i en utdanning.

Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår å utvide foreldrestipendordningen til å omfatte personer som ikke lenger er i utdanning. Slik regelverket for utdanningsstøtte og foreldrepenger er i dag, kan personer som er i overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet ha insentiver til å utsette å få barn. Årsaken er at tidspunktet søkeren får barn gir urimelige utslag. Enkelte risikerer å falle utenfor begge ordninger, siden de verken er i utdanning eller har rukket å tjene opp rettigheter til foreldrepenger. I overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet vil det eneste sikkerhetsnettet fra det

offentlige være engangsstønaden, som er 83 140 kroner. For å sikre en rimelig inntekt for nylig uteksaminerte i barnets første leveår, kan det derfor være en god løsning å innlemme denne gruppen i Lånekassens foreldrestipendordning.

Søkere som får barn i slutfasen av utdanningen eller i den første tiden etter endt utdanning, vil med dette forslaget få rett til full foreldrestipendperiode i inntil 49 uker.

Retten til foreldrestipend avgrenses til to grupper:

- a) Søkere som får barn kort tid *før* de fullfører en grad i universitets- og høyskoleutdanning eller i fagskoleutdanning, og som med dagens regler ikke får utnyttet full foreldrestipendperiode på inntil 49 uker.
- b) Søkere som får barn inntil syv måneder *etter* å ha fullført en grad i universitets- og høyskoleutdanning eller fagskoleutdanning.

Med å sette vilkåret om å fullføre en grad, mener departementet at forslaget med stor sannsynlighet innrettes for dem som har avsluttet eller avslutter utdanningen sin og er på vei over i arbeidslivet. Også praktisk-pedagogisk utdanning (PPU), helsesykepleierutdanning, jordmorutdanning og videreutdanning innenfor anesthesi-, barne- intensiv-, operasjons- og kreftsykepleie regnes som en fullført grad i denne sammenhengen. Dette begrunnes med at de samme utdanningene gir rett til å få omgjort lån til stipend på grunnlag av oppnådd grad i den nye ordningen for omgjøring av lån til stipend for universitets- og høyskoleutdanning. Retten til foreldrestipend utover utdanningsperioden vil imidlertid gjelde uavhengig av om søkeren starter i ny utdanning eller ikke.

De gjeldende vilkårene for foreldrestipendet skal i hovedsak gjelde også for utvidet periode med foreldrestipend, men med to tilpasninger for den som får barn *etter* fullført grad:

- Retten til foreldrestipend gjelder den som har hatt rett til lån og stipend i de siste fire månedene før graden ble fullført. Søkere som får barn etter fullført grad i vårsemesteret, men før 16. august, vil imidlertid ha samme opptjeningstid som søkere som får barn før fullført grad.
- Foreldrestipendet utmåles i samsvar med studiebelastningen søkeren hadde i en opptjeningstid på fire måneder før graden ble fullført. Søkere som for eksempel tok utdanning på deltid med 50 prosent av fulltidsutdanning i opptjeningstiden, vil få 50 prosent av maksimalt foreldrestipendbeløp.

Antall uker med foreldrestipend som søkeren har rett til i utvidet periode, skal beregnes med utgangspunkt i to faste datoer for når graden regnes som fullført enten i høstsemesteret eller i vårsemesteret. Dette vil være henholdsvis 15. januar og 15. juni.

Retten til utvidet periode med foreldrestipend vil gjelde søkere som får barn fra og med vårsemesteret 2020. Departementet foreslår at i perioden hvor søkeren ikke lenger er i utdanning skal foreldrestipendet kun bestå av livsoppholdsytelsene basisstøtte og forsørgerstipend. Dette vil gjelde både i forlengelsen av en allerede løpende foreldrestipendperiode og når søkeren får barn etter fullført grad.

Departementets forslag

Departementet foreslår å utvide ordningen med foreldrestipend til å omfatte personer som er i overgangsfasen mellom fullført utdanning og yrkesaktivitet. Departementet foreslår å endre § 39-1 og å legge til en ny paragraf. Se forslag til § 36 og § 37.

7. Forenklinger av regelverket

7.1 Avvikle vilkår om særskilte opptakskrav for utdanning i utlandet

Gjeldende rett

I dagens regelverk stilles det krav om at søkere som skal ta utdanning i utlandet skal ha generell studiekompetanse. Dersom det stilles krav utover generell studiekompetanse i Norge, skal søkeren også oppfylle de samme kravene til opptak som for tilsvarende utdanninger i Norge. Formålet med regelen om særskilte opptakskrav er både lik terskel for rett til lån og stipend i Norge og utlandet og at søkerne skal ha gode forutsetninger for å kunne fullføre utdanningen.

Lånekassen har i lang tid praktisert opptakskravet for søkere over 25 år som har fått opptak til medisin-, odontologi- eller veterinærutdanning på grunnlag av realkompetanse. I dag vurderer Lånekassen mellom 10 og 20 søknader i året etter denne bestemmelsen, hvorav et fåtall har rett til lån og stipend. I søknadsbehandlingen sjekker Lånekassen at søkeren har den nødvendige fagkombinasjonen fra videregående opplæring og dermed er tatt opp på et grunnlag som kan tilsvare de kravene som stilles ved opptak til tilsvarende utdanninger i Norge. Det er en forutsetning at lærestedene vurderer relevant arbeidspraksis.

For andre søkere som har fått opptak til medisin-, odontologi- eller veterinærutdanning, eller for søkere som har fått opptak til andre utdanninger, kontrollerer Lånekassen om søkeren har generell studiekompetanse uten å sjekke hvilken fagkombinasjon søkeren har i videregående opplæring.

Departementets vurderinger og forslag

Vilkår om spesielle opptakskrav er ikke forbeholdt enkelte søkergrupper eller enkelte utdanninger. Dagens faste praksis er mer begrenset enn ordlyden tilsier. At norske opptakskrav skal gjelde fullt ut for tilgangen til utdanningsfinansiering bare for noen studenter og noen utdanninger i utlandet, er vanskelig å forsvare.

Departementet ser tre alternativer for bedre samsvar mellom regel og praksis:

a) Formulere regelen slik at ordlyden blir i tråd med dagens praksis

Departementet ser ikke gode argumenter for å videreføre dagens begrensede praksis, som trolig skyldes at utdanningene er vanskelige å komme inn på i Norge. Lånekassen mener at praksis ikke har effekt for gjennomføringen av utdanning for denne søkergruppen sammenliknet med andre søkergrupper med samme forutsetninger. Når praksis ikke har effekt, mener departementet at dette ikke er et aktuelt alternativ.

b) Praktisere regelen fullt ut for alle utdanninger hvor det i det norske opptakssystemet gjelder særskilte opptakskrav

Krav om spesielle opptakskrav for alle søkere, uansett alder og utdanning, kan føre til at flere søkere eksempelvis må ta fag de ikke har fra før, eller forbedre karakterer. Da vil de bruke av antall år de totalt sett kan få støtte, noe som kan være utfordrende med tanke på å få fullført hele utdanningen med rett til lån og stipend. Gjelden kan dessuten øke. For en del populære utdanninger med få studieplasser i Norge men mange studenter i utlandet, som medisin, vil et slikt krav kunne ha negativ effekt på rekrutteringen. Antallet ferdigutdannede leger og annet helsepersonell vil trolig gå ned. Alternativet vil også være krevende å forvalte for Lånekassen og vil medføre økonomiske og administrative konsekvenser for norske læresteder og Samordna opptak.

c) Avvikle kravet

Det kan stilles spørsmål ved nytten av særlige faglige opptakskrav utover lærestedets egne krav til søkere som har generell studiekompetanse. Opptakskrav til utdanninger i Norge er fastsatt ut fra hvilke faglige forutsetninger som trengs for å fullføre den aktuelle utdanningen. Det er ikke nødvendigvis overføringsverdi til tilsvarende utdanninger i utlandet. Det bør være lærestedets ansvar å ta opp de studentene som de mener har de riktige forutsetningene for å gjennomføre utdanningen.

En avvikling av gjeldende regel kan føre til at noen flere søkere over 25 år vil velge å ta eksempelvis medisinerutdanning i utlandet, sammenlignet med i dag. Hvis det ikke lenger skal stilles spesielle opptakskrav for søkere som er tatt opp på grunnlag av realkompetanse, kan det bli lettere å få lån og stipend til denne typen utdanning i utlandet. Lånekassen anslår at en avvikling vil kunne føre til at opptil 30 nye studenter får rett til lån og stipend. Det vil bli mindre ressurskrevende for Lånekassen å behandle søknader til utdanning i utlandet ved en avvikling.

Departementet mener at en avvikling av kravet er det beste alternativet. Det vil gi tilgang til finansiering av utdanning i utlandet for et lite antall søkere som har kommet inn på utdanninger lærestedene mener de er kvalifisert til å ta.

Departementets forslag

Departementet foreslår å ikke videreføre § 32-2 med regulering av særskilte opptaksvilkår for utdanning i utlandet.

7.2 Avvikle særregler om tap av rettigheter til stipend og lån ved fravær og permisjon

Gjeldende rett

Retten til lån og stipend er knyttet til gyldig opptak som elev eller student i en utdanning som kan godkjennes for utdanningsstøtte. Selv om eleven eller studenten har gyldig opptak, kan likevel retten til lån og stipend falle bort ved ulegitimert fravær på mer enn 20 skoledager per semester eller halvår. Ulegitimert fravær er udokumentert fravær som går utover den kvoten som lærestedet godtar. Lærestedene avgjør selv hva som inngår i slikt fravær. Vilkåret gjelder bare for søkere som følger obligatorisk undervisning. Ved fullstendig studiepermisjon i mer enn seks uker, faller også retten til lån og stipend bort.

Departementets vurderinger og forslag

Formålet med at retten til lån og stipend beholdes elever og studenter som møter opp på obligatorisk undervisning og for øvrig er til stede under utdanningen, er å hindre at personer som ikke er i utdanning skal få utbetalt penger fra Lånekassen. Andre regler har også det samme formålet, som at retten til lån og stipend faller bort dersom søkeren avbryter utdanningen og at søkeren har opplysningsplikt.

Vilkåret om at fravær og permisjon over en viss tid skal føre til at retten til lån og stipend faller bort praktiseres ikke konsekvent i dag. Fraværsmeldinger kommer i hovedsak fra videregående skoler. Det har vært en nedgang i innrapportert fravær de siste tre årene, uavhengig av utdanning. I 2017-18 fikk Lånekassen til sammen 939 fraværsmeldinger, hvorav 550 for elever med ungdomsrett til videregående opplæring. Lånekassen mener at nedgangen for søkere med ungdomsrett skyldes nye fraværregler i videregående opplæring fra og med 2016. For andre søkere antar Lånekassen at nedgangen henger sammen med at tallet på læresteder med obligatorisk undervisning er på vei ned.

Departementet mener reglene fremstår som for lite treffsikre for å hindre misbruk av utdanningsstøtteordningen. Når hovedregelen er at retten til lån og stipend følger opptak som elev

eller student, og den typen fravær og permisjon som denne regelen fanger opp ikke påvirker opptaket, virker det inkonsekvent at retten til lån og stipend likevel skal falle bort. Med det beskjedne omfanget av fraværsmeldinger som det etter hvert er blitt, mener departementet at vilkåret i for liten grad hindrer misbruk av utdanningsstøtteordningen, sett i sammenheng med ressursene som brukes på å håndheve det både i Lånekassen og i utdanningssektoren. Hensynet til effektiv ressursbruk i utdanningssektoren tilsier dermed at vilkåret bør oppheves. Det er tilstrekkelig vern mot misbruk at lærestedene skal melde fra når eleven eller studenten avbryter utdanningen, kombinert med søkerens plikt til å opplyse om endringer.

Departementets forslag

Departementet foreslår å ikke videreføre § 3-2 med vilkår om tap av rettigheter til stipend og lån ved fravær og permisjon.

7.3 Avvikle motregning som hovedregel ved uberettiget lån og stipend

Gjeldende rett

Hvis en søker har mottatt lån og stipend som han eller hun ikke har rett til, enten på grunn av nye opplysninger eller på grunn av at søkeren ikke har overholdt sin opplysningsplikt, får dette betydning på ulike måter.

Dersom nye opplysninger viser at det tildelte beløpet må reduseres, gjør Lånekassen stipend om til lån og krever beløpet tilbakebetalt umiddelbart, jf. forskrift om tildeling av utdanningsstøtte § 12-3. Disse opplysningene kommer i hovedsak fra søkeren selv, men det kan også være tilfeller der Lånekassen blir kjent med dem på andre måter. Dersom krav om tilbakebetaling ikke blir betalt, blir beløpet trukket fra fremtidige tildelinger av lån og stipend. Dette kalles motregning, jf. dekningsloven § 2-7.

Dersom søkeren forsettlig eller uaktsomt har brutt sin opplysningsplikt og dermed fått uberettiget støtte, kan søkeren miste rett til fremtidig støtte og betalingslettelser, renter kan belastes i studietiden, og hele gjelden kan bli oppsagt. Dersom krav om tilbakebetaling av uberettiget støtte ikke blir betalt, blir beløpet motregnet på samme måte som beskrevet over. Dette går frem av forskriftens § 13-1.

Adgang til motregning følger av dekningsloven § 2-7 andre ledd bokstav e, jf. første ledd. Etter gjeldende forskrift om tildeling av utdanningsstøtte § 12-3 motregner Lånekassen i alle tilfeller der nye opplysninger viser at for mye støtte er utbetalt og kravet ikke blir betalt tilbake. Etter gjeldende forskrift § 13-1, som gjelder uberettiget støtte som følge av forsettlig eller uaktsomt brudd på opplysningsplikten, er dette formulert som en kan-regel. Lånekassen motregner i de mindre alvorlige sakene som ikke gjelder store beløp.

Departementets vurderinger og forslag

Utdanningslån er usikret lån som det er forholdsvis enkelt å få, og som utbetales på forskudd i henhold til oppgitt søknadsperiode. Det samme gjelder stipend. Som en del av forebyggingen av misbruk og for å gjenopprette situasjonen for den enkelte søker, kreves uberettiget lån og stipend tilbake og manglende tilbakebetaling fører til motregning.

Departementet mener imidlertid at det ikke er heldig å drive motregning i det omfanget Lånekassen nå gjør, siden det kan ha konsekvenser for muligheten til å gjennomføre utdanning. En motregning vil kunne ha sterkere effekt dersom søkeren kommer fra en familie med svak økonomi, enn dersom en kommer fra en mer ressurssterk familie. En reduksjon i eller bortfall av en livsoppholdsytelse kan få

uheldige konsekvenser for søkerens mulighet til å gjennomføre en utdanning. Søkeren kan bli nødt til å arbeide mer ved siden av utdanningen, og dette kan potensielt forlenge søkerens studietid. I verste fall kan det også føre til at søkeren ikke fullfører en utdanning.

Dette kan virke spesielt urimelig overfor søkere som overholder sin opplysningsplikt overfor Lånekassen. Søkere som for eksempel melder fra om at de avbryter en utdanning, får stipend gjort om til lån, krav om å tilbakebetale uberettiget mottatt beløp og trekk i fremtidig lån og stipend dersom de ikke betaler kravet. Søkere som ikke overholder opplysningsplikten på denne måten, kan illegges noe strengere reaksjoner samlet sett. Adgangen til motregning er en kan-regel etter § 13-1. Lånekassen utviser skjønn ved vurderingen av om det skal motregnes i slike tilfeller. Det er vanskelig å se grunnlaget for at de som ikke overholder opplysningsplikten skal kunne få en skjønnsmessig vurdering av motregningen, mens de som overholder opplysningsplikten alltid får motregning.

Departementet mener derfor at motregning ikke lenger bør være regelen når søkeren på eget initiativ melder fra om endringer i sin situasjon som har betydning for retten til lån og stipend. Siden motregning i dag gjennomføres i situasjoner der søkeren selv melder fra, mener departementet at dette ikke endrer risikoen for økt misbruk av utdanningsstøtteordningen. Søkere som misbruker utdanningsstøtteordningen ved ikke å melde fra om endringer, berøres ikke. Uberettiget beløp kreves ikke tilbake umiddelbart, men legges til lånesaldo med tilbakebetaling etter vanlig nedbetalingsplan.

Departementet ønsker samtidig å justere gjeldende forskrift § 13-1, som gjelder forsettlig eller uaktsomt brudd på opplysningsplikten. Adgangen til å gjøre om stipend til lån ved brudd på opplysningsplikten skal ikke lenger være en kan-regel, men en skal-regel. Med dette begrenses Lånekassens skjønn i slike saker.

Å fjerne motregning som hovedregel når opplysningsplikten overholdes vil forenkle forvaltningen og på sikt føre til mindre ressursbruk på administrasjon. Informasjonen til søkerne kan forenkles, og Lånekassen vil få færre henvendelser med spørsmål om trekk i lån og stipend og muligheter for å fordele trekk over en lengre periode.

Departementets forslag

Departementet foreslår å endre § 12-3 første ledd og oppheve andre ledd. Departementet foreslår også å endre § 13-1 første og andre ledd. Se forslag til ny § 102 første ledd og ny § 103.

8. Regeltekniske forslag

Departementet har omarbeidet hele forskriften om tildeling av utdanningsstøtte, slik at forskriften formelt sett blir ny med navnet *forskrift om utdanningsstøtte*. Forskriften får færre deler og kapitler, og alle paragrafene er skrevet om. Forslaget til ny forskrift har fire deler, 13 kapitler og 106 paragrafer, mens gjeldende forskrift har sju deler, 50 kapitler og ca 200 paragrafer. Departementet foreslår også å endre navnet på noen stipend og at forskriften ikke lenger skal regulere selve tildelingen av støtte, men retten til lån og stipend.

Målet for fornyelsen av hele forskriften er økt brukervennlighet, slik at det blir enklere å orientere seg om rettigheter og plikter for elever, studenter og andre brukere av utdanningsstøtteordningen. Ordningen inneholder universelle elementer for alle utdanninger, men har over tid fått målrettede tilpasninger for ulike grupper søkere eller utdanninger. Innføring av 11 måneders periode med lån og stipend og omlegging av omgjøringen av lån til stipend for universitets- og høyskoleutdanning og fagskole, skiller nå vilkårene for lån og stipend til disse utdanningene fra vilkårene for andre utdanninger. Ordningen for støtte og sletting av gjeld for statsborgere fra utviklingsland, landene på

Vest-Balkan, land i Øst-Europa og Sentral-Asia (kvoteordningen) er i ferd med å fases gradvis ut. Med regjeringens forslag om å åpne for rett til lån og stipend for utdanning som er mindre enn 50 prosent av fulltidsutdanning, kan også Lånekassen få flere brukere blant personer som tar videreutdanning.

Forskriftens grunnstruktur har vært den samme i rundt 35 år. Det er drøyt 15 år siden forrige gang hele forskriften ble gjennomgått. I denne tiden har reglene blitt endret litt hvert år, og større tilpasninger til ny politikk har vært lagt til i den eksisterende strukturen. Regelverket må tilpasses nye behov og en ny tid.

Departementet ønsker et tydeligere innholdsmessig skille mellom forskriften som rettskilde og de tilhørende merknadene som Lånekassen har ansvar for. Merknadene skal inneholde praksisbeskrivelser, mens forskriften skal inneholde rettigheter og plikter for studenter, elever og læresteder. Det er et mål på sikt å delegere ansvaret for store deler av prosessen med årlig oppdatering av forskriften til Lånekassen.

Forskriften om tildeling av utdanningsstøtte har tradisjonelt vært en kanal for informasjon om rettigheter og praksis. En forskrift er lite egnet til det. Etter Lånekassens erfaring bruker søkerne forskriften først når de har et problem de skal løse, og ikke som hovedkilde til informasjon om rettigheter. Informasjon mot ulike søkergrupper om støtteordningene og leseveiledning om regelverket må ligge på Lånekassens nettsider eller kommuniseres i andre kanaler.

Struktur

Departementet ønsker å redusere antall deler i forskriften, og foreslår derfor en hovedstruktur hvor forskriften er inndelt i fire deler med utgangspunkt i utdanningstype. Regler om lån og stipend som følger utdanningstypene finnes i del 2 og 3 som i dag: Del 1 med generelle regler, del 2 med regler for videregående opplæring og grunnskoleopplæring med ungdomsrett, del 3 med regler for universitets- og høyskoleutdanning, fagskoleutdanning, grunnskole for voksne, videregående skole for voksne, folkehøyskoleutdanning og enkelte andre utdanninger, og del 4 med avsluttende regler.

En god og logisk struktur er sentralt i godt lovspråk. I dagens forskrift er informasjon om rettigheter for noen søkergrupper brukt som sorteringsprinsipp. Dermed er ekstra lån og stipend til utdanning i land utenfor Norden løftet ut i en egen del sammen med vilkårene for at slike utdanninger skal gi rett til lån og stipend. Samtidig er særlige stipendordninger ved visse situasjoner som fødsel, sykdom, nedsatt funksjonsevne flyktningsstatus og elevstatus ved utenlandske eller internasjonale videregående skoler også løftet ut i en egen del. Det samme gjelder reglene for kvoteordningen. Denne inndelingen fører til at forskriften blir omfattende på grunn av mange gjentakelser og krysshenvisninger, og kan oppleves som vanskelig å få oversikt over. Utformingen gjør at forskriften også krever hyppig vedlikehold.

Forskriften blir enklere å orientere seg i når den har en struktur og et innhold som gjør den gjenkjennelig som forskrift. Den må ha innledende og avsluttende bestemmelser, en løpende nummerering av paragrafene og kun inneholde regulering av rettigheter og plikter. For eksempel kan informasjon om hva som står i låneavtalen som søkerne signerer, som er regulert i dagens § 11-1, tas ut av forskriften. Det samme gjelder for eksempel informasjon om at søkeren må dokumentere at vilkårene er oppfylt, som finnes i dagens § 19-1 femte ledd. Slike endringer er ikke realitetsendringer, siden Lånekassen viderefører informasjon og praksis utenfor forskriften.

Vilkår skal gjelde inntil de blir opphevet

I dag gjelder forskriften bare for ett studieår eller skoleår av gangen, i stedet for at vilkårene gjelder inntil de endres. Siden hovedtrekkene i utdanningsstøtteordningen ligger fast over tid og er lite politisk kontroversielle, mener departementet at forskriften også bør gjelde uten tidsbegrensning.

Det vil øke forutsigbarheten for både elever, studenter, læresteder og Lånekassen. Satser og inntektsgrenser vil likevel justeres årlig i tråd med regjeringens forslag til statsbudsjett.

Begreper

Departementet foreslår å endre navnet på noen stipend og noen andre nøkkelbegreper. Begreper og formuleringer er avgjørende for opplevelsen av brukervennlighet når man leser. Begrepene i forskriften bør i størst mulig grad være del av alminnelig språkbruk. Videre bør begreper som er i bruk i utdanningssektoren eller i annen bankvirksomhet brukes i forskriften så langt det passer, slik at søkerne kan kjenne seg igjen når de skal orientere seg om rettighetene sine i Lånekassen. Departementet har derfor vurdert alle de sentrale begrepene i forskriften opp mot kriteriene for brukervennlighet ovenfor. Lånekassen har brukertestet noen av forslagene mot et utvalg elever, studenter og veiledere ved lærestedene.

I den gjeldende forskriften er Lånekassen den sentrale aktøren. En gjennomgående formulering er "Det gis støtte til utdanning som..." eller "Søkere som oppfyller vilkårene får....", som refererer til selve søknadsbehandlingen. Dette perspektivet ønsker departementet å snu, slik at forskriften heller tar utgangspunkt i søkeren som handlende subjekt med rett til ulike ytelser, med formuleringen "Søkeren har rett til".

Begrepet "støtte" er gjennomgående i hele forskriften, og brukes både for å referere til lån og stipend, lån eller stipend, eller bare lån eller bare stipend. Begrepet er abstrakt og flertydig, noe som kan være praktisk for forvaltningen. For elever og studenter kan derimot flertydighet hindre forståelse. Flertydigheten er en spesielt stor ulempe når omgjøringsordningen for utdanningsstipend skal forklares. Det blir nødvendig å forklare at basisstøtte betyr et lån som delvis kan gjøres om til stipend. Støttebegrepet blir dermed et unødig kompliserende element. Departementet mener derfor at støttebegrepet bør bli mindre sentralt i kommunikasjonen om utdanningsstøtteordningen, og byttes ut med "lån og stipend" når det er det som menes, og "lån" eller "stipend" når det er det som menes. Begrepet "utdanningsstøtte" som brukt i lov om utdanningsstøtte, refererer først og fremst til ordningene for lån og stipend som system.

Basisstøtte

Brukertesting viser at begrepet "basisstøtte", som har eksistert siden 2002, ikke er blitt et etablert begrep for grunntilskuddet til livsopphold i Lånekassen. Et flertall mener at begrepet "studielån" bør brukes i stedet, men en betydelig andel mener at det ikke finnes gode nok navn på ytelsen. Departementet foreslår å bytte navn til "basislån". Ifølge brukertesting blir et navn som inneholder begrepet "basis" oppfattet som en ytelse alle kan få.

Delstudier

"Delstudier" betyr å ta en del av norsk utdanning i utlandet. Universiteter og høyskoler kaller dette stort sett for utveksling. I tillegg til at begrepet ikke brukes på tvers i utdanningssektoren, er begrepet nokså likt "deltidsstudier", og kan lett forveksles med det. Departementet vil derfor erstatte begrepet med "utveksling". Forslaget ble brukertestet, og fikk stor tilslutning fra brukerne.

Grunnstipend, bostipend, forsørgerstipend, ekstrastipend, rekrutteringsstipend, tilleggsstipend, tilleggs lån

Forskriften har mange typer stipend, hvor noen innebærer ekstra penger i tillegg til basisstøttebeløpet, mens andre bare er omgjøring av lån til stipend. Det er etter hvert blitt mange stipend, og noen har også nesten like navn som kan gjøre det vanskelig å orientere seg uten å kjenne

systemet godt. Eksempler er "ekstrastipend" og "tilleggsstipend". Departementet ønsker å rydde i begrepsbruken, døpe om noen stipend og avvike egne navn på enkelte stipend og lån.

Departementet foreslår at grunnstipendet bytter navn til "inntektsavhengig stipend". Grunnstipendet tilhører den delen av utdanningsstøtteordningen som er stipendbasert og gjelder elever som tar videregående opplæring med ungdomsrett. Navnet gir inntrykk av at dette er et stipend alle kan få, men det motsatte er tilfelle: Stipendet er målrettet mot elever fra familier med svak økonomi og strengt behovsprøvd mot forsørgerinntekt. Utstyrsstipendet er stipendet alle får i dag, og begrepet grunnstipend er dermed ikke lenger dekkende. Forslaget er brukertestet og fikk god tilslutning fra brukerne.

Departementet foreslår at bostipendet for elever i videregående opplæring med ungdomsrett bytter navn til "borteboerstipend". Det nye navnet formidler bedre enn det gamle at formålet med stipendet er det å bo borte fra foreldrene. Bostipendbegrepet er heller ikke blitt et etablert begrep, rundt 15 år etter at det ble innført. Nesten alle Lånekassen er i kontakt med, kaller stipendet borteboerstipend.

Departementet foreslår at forsørgerstipendet bytter navn til "barnestipend". Avgrensingen av gruppen barn for dette stipendet følger ikke det formelle forsørgeransvaret etter barneloven, men et prinsipp om hvem som bor i husholdningen. Forsørgerbegrepet ellers i forskriften er knyttet opp mot formelt forsørgeransvar for barn. Navnet forsørgerstipend er også ganske likt navnet foreldrestipend, som er en annen ordning, og ordningene kan derfor forveksles. Et navn med "barn" gjør stipendet mer gjenkjennelig som en ytelse til alle som har barn, på samme måte som barnetrygd, barnetillegg og barnebidrag etter folketrygdloven.

"Tilleggsstipend" og "tillegglån" brukes i gjeldende regelverk for elementer i finansieringen av skolepenger i land utenfor Norden. I stedet for at disse betegnelse skal være egennavn på stipend, ønsker departementet å bruke dem som fellesnavn på ytelser til livsopphold som kommer i tillegg til basisstøtten. Et fellesnavn skal gjøre det enklere å forstå strukturen i utdanningsstøttesystemet.

Departementet foreslår derfor at for eksempel stipendet til søkere med nedsatt funksjonsevne, som går under navnet "ekstrastipend" og "rekrutteringsstipendet til spesielt tilrettelagte mastergradsutdanninger i ingeniør- eller økonomifag i Frankrike og Tyskland" blir "tilleggsstipend til søkere med nedsatt funksjonsevne" og "tilleggsstipend til spesielt tilrettelagte masterutdanninger i ingeniør- eller økonomifag i Frankrike og Tyskland". "Tillegglån" foreslås tatt i bruk for eksempel for lån til sommerkurs og det nye lånet til personer over 30 år eller som har barn over 16 år. Departementet legger opp til at reglene for stipend og lån til skolepenger utenfor Norden slås sammen og forenkles, slik at behovet for å regulere låne- og stipendkomponenter særskilt faller bort.

[Enkeltvedtak om godkjenning av utdanninger for utdanningsstøtte i Norge](#)

Departementet mener at reglene for godkjenning av utdanninger for utdanningsstøtte i Norge bør flyttes ut av denne forskriften.

Lærestedenes rettigheter og plikter for å få godkjent utdanninger for utdanningsstøtte er i dag regulert i forskrift om tildeling av utdanningsstøtte. Lånekassen fatter enkeltvedtak overfor lærestedene på grunnlag av søknad. Økt brukervennlighet for lærestedene er enklere å få til hvis vilkårene for enkeltvedtak om godkjenning av utdanninger skilles fra vilkårene for å få lån og stipend for søkerne. Da kan godkjenningsvilkårene tilpasses målgruppen de er ment for, og forskriften om utdanningsstøtte rendyrkes for elever og studenter. Reglene for lån og stipend til utdanninger i utlandet – som er forskrift overfor søkerne – videreføres i forskriften om utdanningsstøtte. Se eget høringsnotat om ny forskrift om godkjenning av utdanninger i Norge for utdanningsstøtte.

9. Økonomiske og administrative konsekvenser

Forslagene som er omtalt i kapittel 4, 5, 6 og 7 innebærer realitetsendringer med budsjetteffekt. For at disse skal gjennomføres, krever forslagene bevilgningsvedtak i Stortinget. Forslagene er blitt fremmet i statsbudsjettet for 2020. Se Kunnskapsdepartementets fagproposisjon for informasjon om bevilgningsbehovene.

Forslagene i kapittel 8 er regeltekniske endringer og har derfor ingen budsjetteffekt. Departementet regner med at enklere regler på sikt fører til færre henvendelser fra søkere til Lånekassen om å forklare regelverket. Departementet forventer også effektivisering av prosessen med årlig oppdatering av forskriften både ved å endre varigheten av vilkårene i forskriften fra ett år til de blir opphevet, og ved å delegere mer av ansvaret.

10. Forslag til forskriftsendringer

Departementet foreslår at det i ny forskrift om utdanningsstøtte gjøres følgende realitetsendringer, sammenliknet med forskrift om tildeling av utdanningsstøtte for 2019-2020:

§ 3-2 oppheves.

§ 3-3 andre og tredje ledd skal lyde, og blir § 17 andre ledd:

En søker som er over 50 år når utdanningen avsluttes, kan ikke ha høyere gjeld enn 500 000 kr ved avsluttet utdanning da gjelden skal være betalt tilbake før søkeren fyller 70 år. Gjeldsgrensen på 500 000 kr blir redusert med 5 prosent for hvert år søkeren er eldre enn 50 år.

§ 7-2 første ledd oppheves.

§ 7-3 første og andre ledd skal lyde, og blir § 75 første ledd:

Låne- og stipendbeløpene gjelder fulltidsutdanning. En søker som tar deltidsutdanning, har rett til en prosentandel av beløpene, avhengig av søkerens planlagte utdanningsprogresjon.

§ 11-2 fjerde ledd skal lyde, og blir § 45 andre ledd:

Den første utbetalingen hvert semester for søkere som har rett til lån og stipend etter forskriftens del 2, inkluderer 10 prosent av lån og stipend for resten av semesteret. Lån til søkere som er 18 år eller eldre etter § 67 og § 68 regnes ikke med når 10 prosent av lån og stipend for semesteret skal beregnes.

§ 12-3 første ledd skal lyde, og blir § 103:

Dersom nye opplysninger viser at søkeren ikke har rett til hele låne- og stipendbeløpet, gjør Lånekassen stipend søkeren ikke har rett til om til lån. Beløp som ikke blir tilbakebetalt, trekkes fra fremtidige utbetalinger av lån og stipend slik at utbetalingene reduseres tilsvarende.

§ 12-3 andre ledd oppheves.

§ 13-1 første og andre ledd skal lyde, og blir § 104 første og andre ledd

Dersom søkeren med vilje eller uaktsomt har brutt opplysningsplikten, og dermed har fått eller forsøkt å få utbetalt eller godskrevet lån og stipend som søkeren ikke har rett til, kan søkeren helt eller delvis miste retten til lån og stipend.

Stipend som søkeren ikke har rett til, gjøres om til lån, utbetalt lån og stipend kan kreves tilbakebetalt med en gang og renter kan regnes av lånet i utdanningstiden. Beløp som ikke blir betalt tilbake, kan trekkes fra fremtidige utbetalinger slik at utbetalingene reduseres tilsvarende. Hele gjelden kan bli sagt opp og søkeren kan miste retten til sletting av renter, betalingsutsettelse og sletting av gjeld.

§ 16-1 skal lyde, og blir § 50:

En søker har rett til et stipend per studieår til individuelt utstyr som er nødvendig i opplæringen. Lærlinger, lærekandidater, praksisbrevkandidater og kandidater for fagbrev på jobb har ikke rett til stipendet. En søknad gir rett til følgende stipend i studieåret 2020-2021 til følgende utdanningsprogram og programområder:

x kr	x kr	x kr	X kr
Studiespesialisering og påbygging til generell studiekompetanse	Helse- og oppvekstfag	Studiespesialisering m toppidrett	Restaurant- og matfag
Salg, service og reiseliv	Naturbruk, programområdene landbruk og studieforbereende for Vg3	Elektrofag	Musikk, dans og drama, programområde dans
IKT og medieproduksjon	Kunst, design og arkitektur	Frisør, blomster og interiørdesign, unntatt programområde frisør	Design og tradisjonshåndverk
Medier og kommunikasjon		Teknikk og industriell produksjon, unntatt programområde kjemiprosess- og laboratoriefag	Bygg- og anleggsteknikk
Musikk, dans og drama, unntatt programområde dans			Frisør, blomster og interiørdesign, programområde frisør
Teknikk og industriell produksjon, programområde kjemiprosess- og laboratoriefag			Naturbruk, unntatt programområdene landbruk og studieforbereende for Vg3
			Idrettsfag

I en overgangsperiode har elever i Vg2 og Vg3 i følgende programområder rett til utstyrsstipend etter satsene for følgende utdanningsprogram

- a) *aktivitør* regnes som helse- og oppvekstfag
- b) *transport og logistikk og mediedesign* regnes som teknikk og industriell produksjon
- c) *anleggsgartner* regnes som naturbruk
- d) *medieproduksjon og informasjonsteknologi* regnes som IKT og medieproduksjon

Søkere som tar hele den videregående opplæringen i utlandet, har rett til stipend etter laveste sats. Søkere som tar deler av den videregående opplæringen i utlandet, har rett til stipend etter samme sats som for utdanningsprogrammet eller programområdet søkeren tar i Norge.

Søkere som tar grunnskoleopplæring, har rett til stipend etter laveste sats.

Søkere som bytter utdanningsprogram eller programområde i studieåret, får beholde det stipendet de allerede har fått. Søkere som begynner på et nytt utdanningsprogram eller programområde med høyere sats, har rett til differansen mellom satsene.

Ny § 95 skal lyde:

§ 95 Tilleggs lån til søkere som er 30 år eller eldre

En søker som er født i 1990 eller tidligere og som tar universitets- og høyskoleutdanning eller fagskoleutdanning, har i studieåret 2020-2021 rett til å låne x kroner per måned i tillegg til basislånet, i 10 måneder. Søkeren kan låne inntil 100 000 kr per studieår, begrenset til 200 000 kr totalt.

En søker som er født i 1990 eller tidligere og som tar videregående opplæring, har i studieåret 2020-2021 rett til å låne x kroner per måned i tillegg til basislånet, i 10 måneder. Søkeren kan låne inntil 50 000 kr per studieår, begrenset til 100 000 kr totalt.

Ny § 96 skal lyde

§ 96 Tilleggs lån til søkere som er 18 år eller eldre med barn under 16 år

En søker som

- a) er 18 år eller eldre
- b) har barn som er født i 2005 eller senere som søkeren bor sammen med minst 40 prosent
- c) tar annen utdanning enn grunnskoleopplæring
- d) ikke har rett til tilleggs lån etter § 95

har i studieåret 2020-2021 rett til et lån på inntil x kr per måned i 10 måneder.

Søkeren kan låne inntil 50 000 kr per studieår, begrenset til 100 000 kr totalt.

Lånet kan tas opp fra og med måneden etter at søkeren har fylt 18 år.

Ny § 68 skal lyde

§ 68 Tilleggs lån til søkere som er 18 år eller eldre med barn under 16 år

En søker som

- a) er 18 år eller eldre
- b) har barn som er født i 2005 eller senere som søkeren bor sammen med minst 40 prosent
- c) tar annen utdanning enn grunnskoleopplæring

har i studieåret 2020-2021 rett til et lån på inntil x kr per måned i 10 måneder.

Søkeren kan låne inntil 50 000 kr per studieår, begrenset til maksimalt 100 000 kr totalt.

Lånet kan tas opp fra måneden etter at søkeren har fylt 18 år.

§ 32-2 oppheves.

§ 39-1 nytt ledd skal lyde, og blir § 36 sjuende ledd:

Søkere som får eller adopterer barn mindre enn 46 uker før en fullført grad, har rett til foreldrestipend også etter utdanningsperioden. Med grad menes fagskolegrader og grader som omfattes av § 78. En grad fullført i høstsemesteret regnes som fullført 15. januar. En grad fullført i vårsemesteret regnes som fullført 15. juni. Søkere som får barn etter fullført grad i vårsemesteret, men før 16. august, har rett til foreldrestipend på samme vilkår. Lån og stipend til skolepenger og tilleggs lån til forkurs og sommerkurs i Norge inkluderes likevel ikke i foreldrestipendet.

§ 39-4 nytt ledd skal lyde, og blir ny § 36 andre ledd.

Følgende lån og stipend blir likevel ikke gitt som foreldrestipend

- a) utstyrsstipend
- b) tilleggsstipend til søkere med nedsatt funksjonsevne
- c) tilleggs lån til søkere som er 18 år eller eldre med barn under 16 år
- d) tilleggs lån til søkere som er 30 år eller eldre
- e) lån til skolepenger til nettstudier i et annet EØS-land enn Norge.

Ny § 37 skal lyde:

§ 37 Foreldrestipend etter utdanningsperioden

En søker som får eller adopterer barn innen 7 måneder etter en fullført grad, har rett til foreldrestipend etter utdanningsperioden etter vilkårene i § 36 første ledd bokstav b-d, andre, tredje, fjerde, femte og åttende ledd. Søkeren skal ha hatt rett til lån og stipend i en opptjenings tid på de siste 4 månedene før graden ble fullført. Med grad menes fagskolegrader og grader som omfattes av § 78. En grad fullført i høstsemesteret regnes som fullført 15. januar. En grad fullført i vårsemesteret regnes som fullført 15. juni. Lån og stipend til skolepenger og tilleggs lån til forkurs og sommerkurs i Norge inkluderes likevel ikke i foreldrestipendet.

§ 41-1 andre ledd skal lyde, og blir § 61 andre ledd:

Følgende lån og stipend blir likevel ikke gitt som flyktningstipend

- a) utstyrsstipend
- b) lån til skolepenger
- c) lån til reise
- d) tilleggs lån til søkere som er 18 år eller eldre med barn under 16 år.